

ПОТЕНЦІАЛ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Ірина Загарницька
Київ

У статті аналізується суспільне значення виявлення, розвитку та реалізації потенціалу обдарованої дитини; окреслюється сучасний стан державної уваги до проблематики обдарованості; обґрунтовується значення дошкільної ланки системи освіти у педагогічному супроводі обдарованої особистості та проблеми, які ускладнюють цей процес; визначаються основні завдання, які потребують вирішення в контексті розробки феномену обдарованості.

Ключові слова: обдарованість, дошкільна освіта, професійна підготовка майбутнього педагога.

У поступі цивілізації особлива роль завжди належала обдарованим особистостям, які володіючи здатністю творення інновацій були головними рушіями прогресу людства. Третє тисячоліття піднімає їх значення на нову висоту, оскільки в сучасному світі процвітання будь-якої країни безпосередньо залежить від можливості обдарованих членів суспільства реалізувати власний потенціал: талановита молодь – це майбутня еліта, політичні лідери та успішні бізнесмени, відомі науковці та митці. В кінцевому підсумку, вона – гордість держави та її шанс посісти гідне місце на міжнародній арені. Саме тому світове усвідомлення масштабу та значущості проблематики обдарованості знаходить своє відображення не лише в активізації наукових дискусій щодо шляхів своєчасного виявлення, діагностики і належного розвитку здібностей кожної дитини, а й у винесенні роботи з обдарованими дітьми на передній план пріоритетів державної політики.

Вказана тенденція утворила підґрунтя для плідної діяльності Всесвітньої ради по обдарованим і талановитим дітям (World Council for Gifted and Talented Children), спрямованої на всебічне дослідження сутності та проявів обдарованості; дозволила поєднати зусилля більш ніж 50 країн у вивченні даного феномену та в осмисленні його значення для майбутнього поступу людства.

В Україні державну увагу до проблеми підтримки обдарованої молоді засвідчує:

1. активізація роботи над нормативно-правовою базою у цій галузі;
2. створення Інституту обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук України, покликаною ґрунтовно дослідити вказану проблематику;
3. збільшення кількості відповідних грантів Президента України, Верховної ради України та Кабінету Міністрів України;
4. активна діяльність Малої академії наук України;
5. впровадження в усіх регіонах нашої держави цільової програми «Обдаровані діти»,
6. проголошення Президентом України 2013 року - роком дитячої творчості тощо.

Однак, головна увага в осмисленні даної проблематики та пов'язані з нею суспільні сподівання традиційно зосереджуються на освітній галузі, як запоруці цілеспрямованого і всебічного розкриття потенціалу особистості. І хоча така віра в ефективність освітнього впливу на розвиток обдарованості є далеко не новою для історії людства: ще Платон обґрунтував залежність державних успіхів від «селекції» обдарованих індивідів за рахунок відповідної освіти та їх переміщення у вищі верстви соціуму, - на сучасному етапі розвитку цивілізації роль цього соціального інституту суттєво зростає, обумовлена усвідомленням його значення як провідного чинника світової динаміки та одного з найважливіших факторів забезпечення національних інтересів країни.

Вказану роль освіти посилює світове усвідомлення вагомості впливу дошкільного дитинства на подальше життя людини та визнання пріоритетності цієї освітньої ланки. Адже, враховуючи сучасну динаміку вироблення інновацій та потребу суспільства у творчих особистостях, саме сьогоднішні дошкільники є найпродуктивнішим поколінням, яке через 20-25 років стане головною творчою силою, спроможною через власну самореалізацію забезпечити прогрес та конкурентоздатність держави у нових цивілізаційних умовах.

Подібну думку, зокрема, декларує «Російській інноваційний маніфест», автори якого підкреслюють: «З точки зору інновацій ми - ... відпрацьований матеріал. Надія країни - ... сьогоднішні ... діти» [1]. Не менш беззаперечну віру у результативність дошкільного дитинства з точки зору довгострокових соціальних та освітніх ефектів демонструють експерти ЮНЕСКО та Європейська Комісія, які визнали дошкільну освіту важливим внеском у покращення позицій європейців на динамічному ринку праці та у соціально-економічний добробут Європи. І рекомендували втілювати принцип «навчання протягом життя» (lifelong learning), починаючи з трьохрічних дітей.

Вітчизняне усвідомлення суспільного значення найпершої ланки вітчизняної освітньої системи підтверджують стратегічний курс держави на її модернізацію та законодавче закріплення обов'язкової дошкільної освіти для дітей п'яти років. Причому зростання зацікавленості суспільства у реалізації потенціалу сучасних дітей на користь країни не лише загостило потребу більш ґрунтовного та комплексного осмислення питань всебічного розвитку дітей-дошкільників, а й перетворило дошкільні навчальні заклади на повноцінний елемент державної політики щодо обдарованих дітей. Все це, крім засвідчення нового суспільного статусу дошкільної освіти, окреслює також і коло проблем, які заважають останній належним чином включитися у системну роботу з дитячою обдарованістю. Серед них, зокрема:

1. Існування «білих плям» у вивченні феномену обдарованості, яке позбавляє дошкільну освіту необхідного теоретико-методологічного підґрунтя для налагодження відповідної роботи з виявлення, діагностики та розвитку обдарувань дитини.

2. Певна декларативність державної уваги до обдарованих особистостей, що підтверджується відсутністю в Україні цілісної системи пошуку, ефективних механізмів розвитку і продуманої реалізації обдарувань дитини, в якій би дошкільна освіта посіла належне їй місце. Нині, на жаль, пошук обдарованих дітей скоріше цікавить продюсерів різноманітних спеціалізованих шоу на кшталт «Найрозумніший» чи «Україна має талант», хоча головним ініціатором такого роду запитів мала б виступати держава.

3. Відсутність методичного забезпечення для своєчасного виявлення, максимально повної діагностики та відповідного розвитку дитячої обдарованості у дошкільних навчальних закладах. Зауважимо, що в контексті невизначеності суті самого феномену вказане викликає сумнів в обґрунтованості визнання обдарованими дійсно тих, хто на це заслуговує, і навпаки, що до безнадійних потрапили справді безталанні діти.

4. Нерівність можливостей у розвитку здібностей українських дітей, пов'язана не лише із матеріальними статками родини, а й з умовами, які, наприклад, здатна забезпечити сільська місцевість та великі міста країни. З огляду на те, що особлива увага до дитячої обдарованості в нашій державі – це, скоріше, головний аргумент для отримання додаткових батьківських коштів, заснований на вмісті батьківського гаманця поділ дітей на «обдарованих» та «необдарованих» змушує визнати справедливність твердження низки західних дослідників про безумовну залежність розквіту потенційних талантів від матеріальної забезпеченості.

5. Відсутність ефективних «соціальних ліфтів» для обдарованої особистості, які б дозволили їй вибудувати траєкторію власної життєдіяльності на користь собі та суспільству. На цьому тлі динамічно посилюється активність розвинутих держав у «полюванні за обдарованістю», заснована на використанні різноманітних грантів, спеціальних програм та конкурсів.

6. Неготовність батьків до сприйняття обдарованості власної дитини, яка виявляється або у відсутності віри в її талант, або в нерозумінні дорослими своєї ролі у процесі його розкриття. Обидва варіанти при зовнішній відмінності мають однакові наслідки - здебільшого ставлять хрест на перспективах розвитку творчого потенціалу дитини.

7. У системі виявлення та розвитку обдарованості злагодженої взаємодії всіх елементів освітнього ланцюга «дошкільний навчальний заклад – школа – вищий навчальний заклад» та установ додаткової освіти.

8. Відсутність «інфраструктури обдарованості», в якій мали б поєднатися впливи не лише державних програм та інститутів, але й діяльність недержавних організацій. Її зразком можуть стати розроблені і впроваджені механізми виявлення та підтримки талантів і тісна співпраця міністерств освіти і науки, корпорацій, недержавних

організацій, освітніх установ у країнах Балтії, у Словаччині, Чехії, Іспанії, Фінляндії, Швейцарії тощо.

9. Байдужість до окресленої проблеми засоби масової інформації. Існуюча у широкій громадськості цікавість до теми обдарованості потребує активізації уваги до зростання таланту в системі світових комунікацій, оскільки в умовах постіндустріального, інформаційного суспільства це здатне стати потужною мотивацією творчості обдарованої дитини та має надзвичайне ідеологічне значення.

10. Неготовність вихователів, яким належить першими професійно розпізнати зародки обдарованості, до роботи з такими дітьми. Те, що дитяча обдарованість нині залишається terra incognita і для психологів, і для педагогів, не знімає з нього завдання своєчасного виявлення обдарувань малюка, професійного вибору індивідуальної траєкторії його розвитку та створення максимально сприятливих умов для розкриття потенціалу дитини з урахуванням її психічних та фізичних особливостей.

Запорукою забезпечення належної якості роботи вихователя з обдарованою дитиною при цьому виступають:

- високий рівень фахових знань і вмінь та бездоганна внутрішня культура;
- усвідомлення сутності феномену обдарованості та володіння методами її діагностики у дітей відповідного віку;
- розуміння закономірностей та вікових особливостей розвитку обдарованих дітей;
- готовність до психологічного проектування освітнього процесу у відповідності до психологічних особливостей обдарованої дитини;
- практичний досвід роботи з обдарованою дитиною, її батьками та родиною в цілому;
- прагнення творчої самореалізації та невпинного самовдосконалення;
- високий рівень інтелектуального розвитку та схильність до науково-експериментальної діяльності тощо.

11. Відсутність у вищих педагогічних навчальних закладах цілеспрямованої системної підготовки фахівця, професіоналізм якого стане запорукою своєчасного виявлення та якісного розвитку обдарувань дитини.

З досвіду роботи Інституту розвитку дитини НПУ імені М. П. Драгоманова зазначимо, що стратегію і зміст такої підготовки доцільно підпорядкувати низці вимог, серед яких:

- комплексний (професійний і особистісний) характер освіти майбутніх вихователів;
- подолання педагогічних стереотипів у сприйнятті обдарованої дитини, спрямування педагогічної свідомості не на пошук шляхів нівелювання її «несхожості», а на максимально толерантний розвиток індивідуальності маленької особистості;
- побудова системи консультування і тренінгів для майбутніх вихователів з метою формування в них прагнення до самовдосконалення та «шліфовки» їх професійної майстерності;
- створення у навчальному закладі вільної і творчої атмосфери за допомогою гуртків, секцій тощо для розкриття та повноцінного розвитку особистісного потенціалу кожного студента;
- постпрофесійна підтримка фахівця, забезпечення умов для обміну досвідом та ознайомлення із сучасними навчально-методичними матеріалами з даної проблеми.

Окреслені вище проблеми, вплив яких дошкільна галузь має враховувати при побудові роботи з обдарованими дітьми, посилюються її власними проблемами, такими, як:

- існування черг на вступ до ДНЗ;
- переповненість груп;
- низький рівень необхідної матеріально-технічної бази;
- катастрофічний стан мережі сільських дитячих навчальних закладів;
- «кадровий голод», обумовлений низьким рівнем заробітної платні фахівців цієї освітньої ланки тощо.

Причому, враховуючи, що в контексті роботи з обдарованими дітьми-дошкільниками так чи інакше всі названі проблеми концентруються навколо постаті вихователя, вважаємо останню з окреслених проблем найбільш загрозливою для

забезпечення ефективності роботи ДНЗ у цьому напрямку.

Ще у 1966 р. у рекомендації конференції ЮНЕСКО, присвяченій статусу педагога, підкреслювалося, що оплата його праці повинна:

- відповідати суспільному значенню педагогічної діяльності;
- бути порівняною із заробітною платою представників інших професій, де потрібна еквівалентна кваліфікація;
- забезпечувати можливість підвищення власної кваліфікації шляхом продовження освіти тощо [3].

Натомість за майже півстолітній період дана проблема в Україні лише загострилася. В результаті низький суспільний статус даної професії та рівень заробітної платні працівників дошкільної галузі, відлякуючи абітурієнтів спеціальності «Дошкільна освіта», позбавляє цю педагогічну ниву дійсно обдарованої молоді. І змушує вітчизняні ВНЗ не лише забути відому тезу про те, що вихованці талановитого педагога не будуть зростати посередностями, а й намагатися готувати найкращого вихователя для обдарованої дитини з «некращих» абітурієнтів.

Короткий аналіз проблем, що супроводжують розробку проблематики обдарованості у нашій державі, дозволяє стверджувати, що попереду в Україні ще дуже довгий шлях в напрямку розробки зваженої та цілісної системи роботи з розкриття та вдосконалення потенціалу молодого покоління, відповідної суспільному значенню феномену обдарованості. Причому наріжним каменем вказаної системи судилося стати саме галузі дошкільної освіти, яка повинна закласти надійне підґрунтя реалізації державної уваги до виявлення та розвитку обдарувань кожної дитини. Додамо, що виконання дошкільною освітою вказаного завдання безпосередньо залежить від низки умов, серед яких:

На державному рівні:

- удосконалення нормативно-правової бази, яка б утворила підґрунтя цілісної та системної роботи з обдарованими дітьми;
- консолідація діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, навчальних закладів і громадських організацій з розвитку та підтримки обдарованих дітей;
- цілеспрямоване формування громадської думки щодо суспільної цінності обдарованої дитини та необхідності створення сприятливого середовища для її розвитку і самореалізації;
- координація діяльності дошкільних, загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів з метою забезпечення наступності їх впливу на розвиток обдарованої дитини;
- розробка і апробація науково обґрунтованого методичного забезпечення і технічних засобів для ефективного виявлення, діагностики і розвитку обдарованих дітей дошкільного віку;
- системна робота з підготовки (перепідготовки) і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, які працюють з обдарованими дітьми-дошкільниками;
- поглиблення міжнародного співробітництва з питань підтримки обдарованих дітей та створення умов, необхідних для розкриття їх потенціалу.

На регіональному рівні:

- створення регіонального банку даних про обдарованих дітей;
- створення електронної бази сучасних методик виявлення, діагностики і розвитку потенціалу обдарованої дитини-дошкільника та надання їй соціально-педагогічної підтримки;
- популяризація здобутків обдарованих дітей дошкільного віку та кращого педагогічного досвіду роботи з ними;
- розробка дієвого механізму стимулювання педагогічних працівників, які працюють з обдарованими дітьми;
- активізація співпраці ДНЗ з батьками обдарованої дитини з метою забезпечення ефективної взаємодії у розвитку її потенціалу.

Розуміючи масштабність перерахованих завдань, маємо надію, що їх втілення у життя дозволить найпершій ланці вітчизняної системи освіти повною мірою реалізувати власний потенціал задля гідного виконання місії, покладеної на неї суспільством. І нехай

її орієнтиром на цьому шляху стануть слова В. Вернадського: «Таланти – рідкісне явище, тому їх треба зберігати й охороняти. В них справжня жива сила нації» [2, 183].

Література:

1. Одаренные дети – ресурс человеческого потенциала современной России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/text/33372755/>
2. Страницы автобиографии В.И. Вернадского / под. ред. Н. В. Филипповой. – М. : Наука, 1981. – 352 с.
3. Recommendation concerning the Status of Teachers [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.unesco.org/education/pdf/TEACHE_E.PDF

В статье анализируется общественное значение выявления, развития и реализации потенциала одаренного ребенка; определяется современное состояние государственного внимания к проблематике одаренности; обосновывается значение дошкольного звена системы образования в педагогическом сопровождении одаренной личности и проблемы, которые затрудняют этот процесс; определяются основные задачи, требующие решения в контексте разработки феномена одаренности.

Ключевые слова: одаренность, дошкольное образование, профессиональная подготовка будущего педагога.

This article analyzes the social significance of identifying, developing and realizing the potential of gifted children, the current state of public attention to the issue of talent, substantiates the value of pre-school level education in pedagogical support talented individuals and issues that complicate this process, identifies the main challenges that need to be addressed in context of the development of the phenomenon of giftedness.

Key words: talent, pre-school education, training of future teachers.